

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ОСВІТИ В АДАПТИВНІЙ СИСТЕМІ НАВЧАННЯ

О.В.КВАША¹, І.О.ГАШЕНКО²

¹*Україна, с.м.т. Степногірськ Запорізької області*

²*Україна, м.Запоріжжя Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

Історія України являє собою чергування історичних періодів розвитку української державності, велика частина яких пов'язана з перебуванням всієї України, або її частин у складі інших держав. Значна частина нашої історії – це період не тільки відсутності власної державності, але і цілісної державної самоіндефікації. З отриманням власної незалежності в 1991 році Україна зіткнулась з труднощами формування своєї національної ідеї, ідеологічним конфліктом «Схід – Захід» і відсутністю єдиного розуміння патріотизму, що породило з одного боку перегини у бік націоналізму, що претендує на змістовне наповнення поняття «патріотизм», з другого боку перегини у бік суцільного заперечення українського патріотизму. На фоні труднощів, пов'язаних з соціально-економічними перетвореннями і політичними кризами, виникла ситуація, при якій виховання патріотизму відійшло на другий - третій план актуальності і так і не посіло відповідного місця в державній політиці.

Свідомість молоді – майбутнього України, сьогодні багато в чому позбавлена необхідних якостей, про що свідчать результати соціологічних досліджень в Запорізькій області (дані відділу в справах молоді та спорту Василівської РДА). Наприклад 74% випускників учбових закладів вважають себе патріотами України, почуття гордості за неї при цьому переживають лише 32%. Дати визначення своєму патріотизму можуть не більше 50%. 27% хочуть після отримання освіти працевлаштуватись за кордоном, а ще 34% молоді будуть не проти виїхати туди на постійне проживання.

В даний час, коли Україна знаходиться в складних соціальних, політичних і економічних умовах, козацтво потрібно розглядати як ідею, що адекватно сприймається на всій території України і всіма її верствами населення, а також здатна затвердити єдність і непорушність українського народу, віру народу в силу і потужність своєї Батьківщини.

Концептуальними засадами для роботи по впровадженню елементів козацької педагогіки в систему патріотичного виховання учнів ЗНЗ є ідея національного державного суверенітету України, зміцнення її могутності, прагнення забезпечити демократичний розвиток і громадянську згоду в суспільстві, правову захищеність і безпеку громадян.

Незважаючи на певні зусилля ряду державних і громадських структур, загальна діяльність із впровадження козацьких форм виховання на сьогодні носить не скоординований та малоефективний характер. Надається недостатня допомога в діяльності дитячих, молодіжних громадських, військово-патріотичних, козацьких організацій. В цьому напрямку відсутня реальна державна політика, а на місцях взагалі здебільшого лише жевріють окремі осередки, які не сприймаються відповідним чином владними структурами. А також ця робота позбавлена методичної координації і контролю. Заходи, що спрямовані на виховання «патріотизму взагалі», мають епізодичний характер і ними охоплено катастрофічно низький відсоток молоді. Після ліквідації радянської системи об'єднання молоді в громадських організаціях, що виховують світоглядні цінності (ВЛКСМ, піонерська організація) виникла ніша, яка могла бути заповнена козацькими, скаутськими, військово-патріотичними організаціями, але, на превеликий жаль, так і залишається порожньою, що призводить до зростання молодіжної наркоманії, злочинності, асоціалізації і правового нігілізму. Зберігається напружена ситуація в питанні кадрового забезпечення галузі патріотичного виховання.

Отже в умовах розбудови України як суверенної держави перед школою стоїть складне і відповідальне завдання – виховати високоморальне, національно свідоме підрастаюче покоління, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів прогресивних національних традицій.

Основою духовного життя людини, її прагнення до волі та процвітання України є патріотизм, усвідомлення себе складовою частиною нашого народу. Це впливає на національний світогляд, суспільну поведінку людини і її ставлення до рідного народу та інших націй і народів. Адже патріот - це не той, хто ненавидить чужих, а той, хто любить своїх.

Спираючись на таке надійне підґрунтя як історико – культурні традиції народу, знання героїчного минулого дружинників Київської Русі, Українського козацтва, Січових стрільців, борців з німецьким фашизмом, складові якого можуть бути задіяні при вивченні будь –якого з предметів філологічного, історичного, природничого, естетичного та інших напрямків, необхідно задіяти нові методи та принципи роботи. Тому що для встановлення стійкої мотивації учня стосовно патріотичного виховання вважаємо недостатнім висвітлення лише героїчного минулого, адже психологічно і підсвідомо підліткам притаманно рівнятися на своїх сучасників і копіювати ті їх риси, які вони вважають найбільш цінними для себе. Тому при проведенні уроків, виховних заходів та спортивних секцій значну частину часу доречно приділити висвітленню тих сторін сучасної України, які дають нашій державі значний позитивний імідж в світі.

Для свідомого патріотичного виховання дитини необхідно, щоб вона пишалася своєю країною, відчувала гордість за те, що є її громадянином. Специфіка багатьох навчальних предметів дозволяє привести цілу низку потрібних прикладів: це Володимир та Віталій Клички – всесвітньовідомі боксери, Андрій Шевченко – ушанований футболіст (збірна України з футболу у шестірці кращих команд світу), команда українських богатирів, яка, вперше взявши участь у міжнародних змаганнях, стала чемпіоном світу, а її капітана Василя Вірастюка в індивідуальному заліку оголошено найсильнішою людиною планети. В естетичному напрямку: співачка Руслана – переможниця Євробачення, а фільм режисера Оксани Байрак «Аврора» планувалось номінувати на премію «Оскар» в розподілі кращих закордонних фільмів. В технічно - науковому : Україна одна з п'яти країн світу, що мають космічні технології та можуть самостійно запускати в космос літальні апарати; і таких прикладів дуже багато, їх лише потрібно своєчасно доводити до відома учнів. Це дозволить провести чітку паралель між минулим і сьогоденням, довести, що нащадки можуть бути не гірше від пращурів. Така робота має не лише патріотичну спрямованість, а і дозволяє прищеплювати відчуття необхідності займатись спортом, вести здоровий спосіб життя, віднайти свою справу за інтересом і з користю використовувати вільний час.

Як уже вище зазначалось ми наочно спостерігаємо, що сучасний стан українського суспільства не може не викликати занепокоєння, відчутна криза в усіх сферах нашого життя негативно впливає на громадськість, особливо на молодь, що ні морально, ні ідеологічно (в доброму розумінні цього слова) не підготовлена. Відсутність об'єднуючої загальнонаціональної ідеї, реальної концепції виховання молоді та дієвих молодіжних організацій матиме згодом значні негативні наслідки для всього суспільства.

Звісно «збудувати комунізм в одній окремо взятій державі» неможливо і ми це розуміємо, але в даному випадку бездіяльність є злочином. Тому враховуючи конкретні умови сьогодення та місцеві реалії, педагогічним колективом Степногірської ЗОШ І-ІІІ ст. намічено та впроваджуються спортивно – патріотичний та козацько-громадянський напрямки роботи в навчально - виховний процес.

Система і традиції української школи передбачають, що у навчальному закладі людина не тільки здобуває освіту, а й стає особистістю, набуває абсолютних цінностей життя. Отже, одним з аспектів сучасної переорієнтації процесу виховання на розвиток особистості, формування її ключових компетенцій та життєвих навичок – є гра, як могутній засіб успадкування суспільного досвіду та виховання людини. Гра зрозуміла і близька кожній дитині. В грі діти розкривають свою оригінальну сутність без будь-якого зовнішнього втручання. Гра розвиває творчий потенціал кожної дитини, виявляє рівень організаторських здібностей дітей, фізичні здібності, інтелектуальні знання а також дає змогу взнати симпатії та антипатії дітей, розкриває їх темперамент, характер. Гра – це самостійний і рівноправний вид діяльності, який є дуже важливим для дітей. Гра, що багаторазово повторюється в житті людини , стає її виховним тренінгом.

Враховуючи реалії сьогодення, що виховна робота з патріотичного виховання повинна набувати нових форм, а лекцій та бесід уже недостатньо для виховного впливу на молодь,

формування у неї стійких переконань і життєвих принципів, на базі навчального закладу створено певний ігровий простір. Протягом всього навчально-виховного процесу діти поступово залучаються до різних видів ігрової діяльності, а це ігри-свята, ігри-подорожі, ігри-праця, ігри-спортивно-навчально-пізнавальні, рольові ігри, тактичні ігри на природі та ін. А враховуючи те, що в школі створено і результативно багато років поспіль працює дитяча козацька держава «Відродження», значна частина ігрового простору задіяна іграми патріотично-громадянського напрямку виховання. У цьому контексті практика проведення рольових ігор з різних тем здається нам досить ефективним і своєчасним заходом. Починається загальношкільна рольова гра в перші дні вересня з формування шкільної структури самоврядування: виборів по класах-курнях отаманів (юнаків), берегинь (дівчаток) і класних учнівських рад; відкритих виборів учнями 6 – 11 класів шкільного гетьмана та шкільної берегині; виборів до органів учнівського шкільного самоврядування: ради міністрів, членів шкільної дисциплінарної комісії.

Дана рольова гра становить більш ніж суто навчальний експеримент, перетворюючись на практичний тренінг під час засідань різних рад і комісій, вона має підготувати учасників до ситуацій, що можуть виникнути в майбутньому. В роботі ж всього учнівського самоврядування особливу увагу акцентовано на формуванні активної життєвої позиції підлітків, юнаків та дівчат, формування навичок правильного життєвого вибору, адже йдеться про необхідність прийняти певні рішення в умовах конфлікту інтересів. На час гри учасники беруть на себе виконання ролей реальних осіб в умовах реального або імітованого сценарію. Сила цього методу полягає в його практичній спрямованості. Ці ролі вмотивовують учасників займатись темами, які видаються сухими і нудними, посилюють їх соціальну і комунікативну компетенцію й роблять їх здатними вирішувати конфлікти з поглядом на перспективу. Учасники мають швидко навчитися налаштовуватись на різні ролі, бути готовими до конфлікту інтересів. Вони дізнаються, що розв'язання проблемних ситуацій будується на компромісах, розроблених в умовах великого тиску, і досягти цього дуже нелегко.

Для формування в учнів стійкої мотивації з фізичного, духовного та інтелектуального розвитку, підтримки почуття патріотизму і розуміння найвищої цінності – волі й незалежності, традиційно проводяться ігри-свята з патріотичним нахилом: «Свято посвяти в козачата» - учні 5-их класів, на День Українського козацтва - 14 жовтня, стають повноправними членами шкільної дитячої козацької держави «Відродження». Проходять показові виступи, інтелектуальні та спортивні змагання. Особливістю є те, що команди суперників різновікові і складаються з учнів 5-го та 11-го класів. Під час підготовки до свята учні 5-их класів знайомляться з одинадцятикласниками і процес адаптації в середній ланці після початкової проходить більш ефективніше. Це свято має селищний статус і на ньому присутні громадськість селища, представники селищної, районної та обласної влади, громадських патріотичних та козацьких організацій; «Козацькі розваги» - свято учнівської призовної молоді до Дня захисника Вітчизни з обов'язковим запрошенням та присутністю батьків, ветеранів і учасників бойових дій, офіцерів райвійськкомату; «Козацька ватра» художньо-естетичний та мистецький фестиваль 25 травня з підведення підсумків роботи учнівського самоврядування та шкільної дитячої козацької держави «Відродження» за навчальний рік.

Перед проведенням кожного виховного заходу дуже важливо передбачити підготовчі етапи. На них учні не тільки знайомляться із сценаріями, необхідним обладнанням для його реалізації, але й обирають певні ролі. Найважливіше завдання вчителя – забезпечення активності школярів у процесі підготовки і проведення конкретного виховного заходу. Зокрема проводячи конкурси, спортивні змагання, «Козацькі розваги», треба звертати увагу на створення умов для емоційного переживання учнями як цінностей українського народу, так і ступеня своєї відповідальності вимогам конкретного заходу. Необхідно пам'ятати, що формування особистості національно-свідомого громадянина України – процес довготривалий, складний та важкий, особливо коли він ускладнюється реаліями сьогодення. А тому слід забезпечувати цілісність системи виховання, яка вимагає залучення до участі у позаурочних заходах батьків учнів, представників органів влади та громадських, патріотичних і козацьких організацій.

Враховуючи те, що колектив школи працює над реалізацією перспективного плану науково-практичного проекту «Управління навчально-виховним процесом в умовах адаптивної моделі школи», вся методична робота школи підпорядкована виконанню завдань формування та соціалізації дитини через гру. Тому всі запропоновані вище ігрові напрямки можуть використовуватись як самостійно так і в комплексі з іншими ігровими формами з патріотичного виховання. Та все ж таки більш ефективною є ігрова модель, коли учень поступово залучається до ігрового простору навчального закладу починаючи, наприклад, з участі в патріотичних іграх-святах в початкових класах, надалі в середній ланці залучається до учнівського самоврядування з виконанням функцій як виборця так і рольових обов'язків згідно з виборчою посадою. Дуже важливо при входженні дитини до загальношкільного ігрового простору допомогти їй віднайти справу за інтересом, залучити до участі в одному з шкільних гуртків чи секцій, надати можливість самореалізуватись відчувати свою значимість і свою частку в загальному успіху.

Отже планомірна і системна робота з використанням різних форм, методів, вправ і видів ігрової діяльності в умовах моделі адаптивної школи дозволить досягти поставленої мети та отримати позитивний результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербань П. Проблеми сучасної освіти. //Літературна Україна". – 13 липня 2006.
2. Дзеркало–2007 (настрої і стереотипи населення України). [Електрон. ресурс] //ЦСД»Софія» [веб-сайт] - Режим доступу: <http://www.sofia.com.ua/page42.html>
3. Який із п'ятох зазначених чинників найбільше об'єднує або може згуртувати народ України в єдину спільноту? [Електрон. ресурс] //Центр Разумкова[веб-сайт] - Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/socpolls.php?cat_id=31
4. Державний стандарт базової і середньої освіти. [Електрон. ресурс] //Міністерство освіти і науки України[веб-сайт] - Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
5. Шкільна історія очима істориків — науковців. Матеріали Робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України. — Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2008 – 128 с.
6. Юхновський, І. Про ідеологію і політику Українського інституту національної пам'яті/ І. Юхновський// Дзеркало тижня. – 2007. - №40. – С 16-18.